

Knut Anton Mork, Professor emeritus ved NTNU og Handelshøyskolen BI.

Rentekuttene uteblir.

«It's frontfagsmodellen, stupid!»

Mens andre land kutter sine renter, ligger Norge etter. Det er en grunn til det.

Under en fjelltur i høst så jeg en topp som forsvant inn i skyene. Jeg forestilte meg at om jeg klatret opp dit, ville jeg finne en figur med langt, hvitt skjegg og to steintavler. På den ene ville det stå: «Du skal ikke bryte handlingsregelen!», og på den andre: «Hold deg til frontfagsmodellen, så vil det gå deg vel og du får leve lenge i hele det landet som vi alle er så glad i».

Figuren jeg forestilte meg, må ha vært vokteren av selve den norske modellen. Den som skal gjøre oss annerledes enn alle andre. Og annerledes er vi. For nå er det offisielt. Etter at amerikanske Federal Reserve («Fed» til hverdags) endelig snudde seg rundt og kuttet sin nøkkelrente med en hel halvprosent, er vi i Norge omtrent de eneste som står igjen med høye renter blant land vi pleier å sammenlikne oss med. Sveriges Riksbank og Bank of Canada har begge kuttet tre ganger med et kvartpoeng hver, ESB og den sveitsiske nasjonalbanken to. Bank of England og Reserve Bank of New Zealand har nøydt seg med en kvarting hver så langt, men kommer nok med mer.

Sentralbanksjef Wolden Bache peker på to grunner til at vi er annerledes: Svak krone og høy lønnsvekst. Det hun ikke sier høyt — sentralbanker skal jo holde seg borte fra politikk — er at de to har noe til felles. De drives, iallfall i dagens situasjon, av frontfagsmodellen. Det er den modellen som skal sikre norsk økonomis konkurransevne og samtidig holde den innenlandske kostnadsveksten i sjakk. Det skal skje ved at eksportindustrien går først i de årlige lønnsoppgjørene og at lønnsveksten definerer rammene for alle som kommer etter.

LOs sjeføkonom Roger Bjørnstad hevder stadig at denne modellen hindrer prisstigning i utlandet fra å drives videre i den innenlandske økonomien. Men når krona svekker seg, svikter oppskriften fordi

kronesvekkelsen da sender lønningene oppover i og med at den gjør det lønnsommere å eksportere. Og den mekanismen får verdens valuta-aktører til å sky unna norske kroner. Slik har vi fått en valutakurs-, lønns- og prisspiral. Den har gjort prisstigningen mer standhaftig enn i land vi er vant til å sammenlikne oss med. Og derfor må Norges Bank holde renta høy desto lengre.

Før vi legger all skylda på frontfagsmodellen, bør vi likevel spørre hvor særnorsk den er. Og helt særnorsk er den ikke. Sverige har også tradisjon for at industrien skal sette takten for resten av økonomien. «Lönemarket» kalles hos broderfolket. Likevel blir ofte utfallet av lønnsforhandlingene i våre to land forskjellige. Mens norsk LO fikk gjennom lønnsrammer på 5,2% både i fjor og i år, gikk svensk LO i fjor med på en toårig avtale med ramme på 4,1% for i fjor og 3,3% for i år. Det har holdt kostnadsveksten nede. Som Kjell Aukrust ville si: Utrolig hvor slikt hjelper.

Mens svensk LO gikk med på to år med reallønnsfall og fikk rentekutt allerede i mai som belønning, må vi trolig vente til over nyttår, kanskje helt til mars neste år. Reallønnsvekst ble det heller ikke stort av i fjor fordi prisveksten spiste opp hele lønnsramma og vel så det.

Hvis norsk og svensk arbeidsliv styres etter den samme modellen, hva er det da som får den til å fungere så mye dårligere her i Norge? Er den svenske økonomien for eksempel så mye svakere enn den norske slik at det er blitt et eget argument for rentekutt? Jeg tror ikke det, iallfall ikke på den måten som ledende politikere liker å si det, nemlig at vi har ført en så mye bedre økonomisk politikk generelt sett. Det har vi ikke.

Den viktigste forskjellen mellom norsk og svensk økonomi er nok heller at vi har olje, og det har ikke de. Oljeboomen gjorde norske arbeidstakere vant med vedvarende høy reallønnsvekst, betydelig høyere enn produktivetsveksten,

som svenskene måttet ta til takke med. Den boomen stanset riktig nok opp for ti år siden, men mange ser seg tydelig nok berettiget til å komme tilbake dit. Da blir ikke frivillige reallønnskutt noe populært alternativ. Slik endte vi opp der vi er nå.

Så lenge det fortsatt er olje og gass om holder etterspørselen etter arbeidskraft oppe, er ikke reallønnskutt det eneste som blir upopulært her til lands. Det blir heller ikke forslag om stans i leiting etter nye olje- og gasskilder av hensyn det globale klimaet. Men den debatten får vi ta en annen gang.

Artikkelen var først publisert:

<https://www.dn.no/okonomi/okonomi/makrookonomi/lonnsdannelse/rentekuttene-uteblir-its-frontfagsmodellen-stupid/2-1-1713849>